

IHME-projekti 2009

Antony Gormley: Savi ja kollektiivinen keho 21.3–7.4.2009

OPETUSMATERIAALI

Kaija Kaitavuori

Alla on neljä aihekokonaisuutta, joita voi käsitellä haluamassaan järjestyksessä ja valitsemallaan tavalla. Osista voi rakentaa kokonaisen kurssiohjelman tai käyttää vain osan. Jokainen kokonaisuus sisältää johdantotekstin aiheeseen, maininnan muista mahdollisista taiteilijoista, joita voi käyttää vertailukohtana tai lisänä, sekä kysymyksiä pohdittavaksi yhdessä ryhmän kanssa. Joka kohdassa on myös nostettu esiin Antony Gormleyn tuotannosta teoksia, jotka toimivat esimerkkeinä puheena olevasta asiasta. Teoksiin voi tutustua taiteilijan kotisivuilla www.antonygormley.com (Works > Series & Works). Vertailuaineistoa on tarkoitus itse hakea netistä tai kirjastoista. Myös oppilaita voi ohjata etsimään tietoja ja käyttämään niitä esimerkiksi esseen aineistona. Kysymyksiä ja tehtäviä voi tietysti keksiä itse lisää.

SAVI

Savi sinänsä on ihme. Se on maalaji, joka toisin kuin mikään muu on muovailtavaa. Muovailtavuus syntyy siitä, että savi koostuu hyvin hienojakoisesta maa-aineksesta ja sisältää vettä. Kiveä, puuta tai muita luonnonaineita pitää veistää tai pilkkoa tai vain käyttää sellaisenaan. Niiden muokkaamiseen tarvitaan työvälineitä, mutta savea voi työstää pelkin käsin.

Toinen ihme syntyy siitä, kun maa, muodoton aines, muuttuu ihmisen käsissä kulttuuriksi – muodoiksi ja merkityksiksi. Kun savi poltetaan, siitä tulee keramiikkaa: se säilyttää syntytarinansa, muuttumisen massasta esineeksi, kiven kovana. Savea on kaikkialla, eri puolilla maapalloa, ja ihminen on käyttänyt sitä aikojen alusta rakentamiseen, tarvekaluihin ja taiteeseen. Polttamattomasta savesta on rakennettu taloja jo tuhansia vuosia sitten, ja osa maailman ihmisistä asuu edelleen savitaloissa. Poltetusta savesta valmistetut astiat ovat edelleen käyttötavaraa. Savea on käytetty myös terveydenhoitoon savikylpyjen muodossa.

Savi on taiteen tekemisen vanhimpia materiaaleja. Esihistoriallisista luolista on löytynyt kivikauden ihmisten tekemiä savella piirrettyjä kuvioita ja käden kuvia. Savi on kuvanveistäjän perusmateriaalia. Kuvanveiston on perinteisesti ajateltu

perustuvan vaihtoehtoisesti joko aineen poistamiseen tai lisäämiseen. Kiveä työstävä veistäjä poistaa ainetta ja ikään kuin kaivaa esiin sisällä piilevää muotoa. Saven työstäminen taas lähtee päinvastoin tyhjästä ja muoto kasvaa ainetta vähitellen lisäämällä.

Saven avulla kuvanveistäjät ovat myös tehneet malleja metalliin valettavia teoksia varten. Savi on siten ollut välivaihe lopullisen teoksen syntyprosessissa. Joskus savea on tästä syystä pidetty vähempiarvoisena taiteen materiaalina kuin esimerkiksi pronssia tai marmorina. Nykyveistäjät ovat palauttaneet saven arvostuksen.

Saven käsittelyssä ja varsinkin polttamisessa on omat erityistekniikkansa, mutta varsinaisesti saven muovaamiseen ei tarvita erityistaitoja tai välineitä. Savi muokkautuu ihmisen käsien välissä, kosketuksen voimasta. Savea käsin muovaamalla kuka vaan voi antaa muodon tunteille ja ajatuksille, joille ei ehkä ole sanoja. Muovaamalla savea ihminen on myös kontaktissa maan kanssa. Monet kokevatkin saven käsittelyn sinänsä terapeuttisena.

Tutustu Antony Gormleyn teoksiin *Field, Man Rock and Planets* sekä *Host*.

Rinnastus: Myös Richard Long on käyttänyt savea taiteessaan. Hän on käyttänyt etenkin juoksevaa savivelliä, jota hän on maalannut näyttelytilan seinään tai levittänyt lattialle. Hän on myös esihistoriallisen ihmisen tapaan painanut seinään savisen kädenjälkensä. Etsi kuvia ja tietoa Longista. Vanhasta savitaiteesta esimerkkinä voi käyttää vaikka Kiinan ensimmäisen Qin-keisarin hautaa vartioivaa terrakotta-armeijaa. Tutustu myös keramiikkataiteeseen.

Pohdittavaa ja tehtävää: Tutki elinympäristöäsi. Mitä savesta valmistettuja esineitä löydät? Yritä selvittää, missä ne on tehty ja miten. Katso ympäristöäsi ja mieti, mitkä esineet *voisi* valmistaa savesta. Miten ne muuttuisivat? Mitä taas ei voisi valmistaa savesta. Toteuta savesta jokin näistä kuvittelemistasi mahdollisista ja/tai mahdottomista esineistä.

UUSI KUVANVEISTO

Nykytaide on muuttanut kuvaa taiteesta monella tapaa. Verrattuna vanhaan emme enää voi olettaa taiteen näyttävän tietynlaiselta tai noudattavan vanhoja sääntöjä taiteen tehtävästä. Nykytaide voi oikeastaan muodostua mistä tahansa aineesta tai esineistä ja se voi sijaita melkein missä vain, ei pelkästään taiteelle varatuissa paikoissa. Taide ei myöskään aina ole pysyvää vaan saattaa elää vain hetken ja kadota sitten jäljettömiin.

Suhteemme taiteeseen ja käsityksemme siitä, mitä taide ylipäättään on, on muuttunut rajusti. Osa tästä muutoksesta liittyy aikaan ja paikkaan. Kun ennen taide tavoitteli ikuisuutta ja pysyvyyttä, arvostamme nyt ehkä myös hauraita ja katoavia asioita taiteena. Esineiden ohella näemme taiteella merkitystä myös tilojen ja tilanteiden luojana.

Kuvanveiston kohdalla tämä taiteen "hajoaminen" on merkinnyt yhtäältä uudenlaisten materiaalien käyttöä: taidetta voi tehdä niin luonnonmateriaaleista kuin arjen esineistäkin. Toisaalta teoksen sijoituspaikka on karannut hyvinkin kauas taiteelle omistetuista tiloista. Etenkin maataiteilijat ovat lähteneet metsiin ja autiomaihin ja toteuttaneet teoksensa luonnossa, kaukana taidemaailmasta. Taideyleisölle nämä teokset välittyvät useimmiten vain valokuvien kautta.

Tilallisuus, kuvanveiston olemuksen perustava osa, on saanut uusia ulottuvuuksia: Teos ei ole pelkästään fyysinen, kolmiulotteinen muoto tilassa, jota katsoja tarkastelee etäisyyden päästä, vaan se voi tavalla tai toisella muuntaa olemassa olevaa tilaa tai suorastaan luoda tilan, johon katsoja asettuu. Teos ei ehkä ole olemassa autonomisena vaan muokkautuu tilan mukaan. Samalla tila teoksen sisällä, ei pelkästään tila jossa teos sijaitsee, muodostuu tärkeäksi.

Joka tapauksessa uusi kuvanveisto edellyttää katsojalta jonkin asteista aktiivisuutta, katsojan on muodostettava suhde teokseen, niin fyysisesti kuin henkisesti. Tilallisuus ei ole pelkästään teoksen ominaisuus vaan myös katsomistilanteen: tilaan levittyvä teos ottaa katsojan konkreettisesti mukaan, osaksi teosta.

Tutustu Antony Gormleyn teoksiin *Inside Australia*, *Time Horizon* ja *Another Place*.

Rinnastus: Tutustu maa- ja ympäristötaiteeseen (esimerkiksi Robert Smithson, Richard Long). Ota myös selvää, mitä tarkoittaa tiettyyn paikkaan sidottu "site specific"-taide. Tutki mitä kaikkea "installaatio" taidemuotona voi olla.

Pohdittavaa ja tehtävää: Oletko koskaan kohdannut taideteosta puistossa? Entä metsässä? Tai kadulla? Oli(si)ko kokemus erilainen? Käy katsomassa kotikaupunkisi julkisia teoksia, ja pyri löytämään yksi vanhempi ja yksi nykytaidetta edustava teos (Helsingissä esim. Havis Amanda ja OLO-ryhmän teos Ruoholahdessa). Miten katsomiskokemukset eroavat?

KEHO

Ihminen on aina ollut taiteen perusaiheita, mutta nykytaiteessa kehollinen ihminen saa aivan uudenlaisen merkityksen. Niin taiteen tekeminen kuin sen kokeminenkin voi olla hyvin kokonaisvaltaista ja kehollista. Ihminen on sekä taiteen aiheena että taiteen tekemisen välineenä. Toisaalta myös taiteen katsominen on joskus hyvinkin fyysistä; itse asiassa pelkkä katsominen ei yleensä riitä vaan on parempi puhua taiteen kokemisesta.

Kehollisuus taiteen aiheena ja välineenä voi tarkoittaa taiteilijan omaa fyysistä läsnäoloa teoksessa tai taide voi viitata ihmiseen epäsuoremmin ja yleisellä tasolla. Performanssitaide perustuu kaikkein suorimmin taiteilijan keholliseen läsnäoloon taideteoksena. Varsinkin varhaiset performanssit asettivat tekijänsä alttiiksi kivulle ja veivät sietokyvyn rajoille. Elävään ihmiseen luottava performanssi voi toisaalta olla myös hyvin hienovarainen, meditatiivinen ja harraskin.

Toiset taiteilijat, mm. Gormley, ovat käyttäneet kehoaan taiteensa lähtökohtana muilla tavoin, esimerkiksi tekemällä teoksia omien mittojen ja muotojen mukaan. Ihminen on silloin läsnä jonkin välittäjän kautta. Nykytaide on käsitellyt kehollisuutta myös muissa muodoissa, tuoden ihmiskehon katsojan eteen kuvina tai esineellisinä teoksina.

Tällaisen taiteen katsoja joutuu aina suhtautumaan teoksiin itsekin kehollisena oliona, samaan tapaan kuin ollessaan tekemisissä ihmisten kanssa muulloin. Voisi ajatella, että oikeastaan mihin tahansa teokseen muodostuu fyysinen suhde. Tilallinen ja varsinkin kehollisuutta käsittelevä taide onkin saanut katsojan kiinnittämään huomiota itse katsomistapahtumaan ja katsomisen fyysisyyteen. Enää on mahdotonta ajatella katsojaa vain teosta etäältä tarkastelevana silmänä ja älynä: katsominen on aina kehollista sitoutumista teokseen.

Myös savi on fyysinen, läsnä oleva kokonaisuus, eräänlainen keho. Tuore savi on elävää ja pehmeää kuin ihmiskeho, se muokkautuu kosketuksen, painamisen, kehon liikkeen vaikutuksesta. Savea työstäessä keho ja savi ovat yhtä. Savi on maata, sen kautta on yhteys äitimaan kehoon.

Tutustu Antony Gormleyn teoksiin *Concrete works, Suspended / Gravity works* ja *Quantum Clouds*.

Rinnastus: Myös Miroslav Balkan teokset perustuvat taiteilijan oman kehon mittoihin. Kiki Smithin, Jana Sterbackin ja Robert Goberin taide taas käyttää muita ihmisiä tai ihmisen osia yleensä taiteen elementteinä. Tutustu myös performanssitaiteeseen, esimerkiksi Marina Abramoviciin ja Chris Burdeniin.

Pohdittavaa ja tehtävää: Minkälaisia kehoja esitetään meitä ympäröivässä kuvastossa? Mistä ne kertovat? Entä mitä kuvista voi lukea ihmisten välisistä suhteista?

Tarkkaile ihmisten keskinäisiä etäisyyksiä ja tilallisia suhteita arjessa. Tee harjoitus: Mene kadulle tai johonkin muuhun julkiseen tilaan. Ole tietoinen suhteestasi tilaan ja muihin tilassa olijoihin. Valitse joukosta yksi ihminen. Asetu suhteessa häneen noin 3-4 metrin etäisyydelle. Liiku hänen perässään, kun hän liikkuu, säilyttäen koko ajan sama etäisyys. ”Kohde” ei tiedä olevansa osana spatiaalista koetta! Valitse seuraavaksi kaksi ihmistä ja asetu suhteessa heihin kolmion kärjeksi. Pyri säilyttämään kolmio, kun toiset kärjet liikkuvat. Keskustele ryhmässä tuntemuksista.

YHTEISÖ

Yhä tärkeämmäksi muodostuva piirre nykytaiteessa on, että teos ei ole valmis kokonaisuus, jonka taiteilija asettaa esille, vaan pikemminkin tilanne, jonka taiteilija tarjoaa katsojille täydennettäväksi. Teos voi olla paikka, jossa katsojat voivat olla tai tehdä jotain, tai se voi olla jotain, jossa katsojalle tarjotaan palvelua tai vaikkapa syötävää. Toiset taideprojektit taas ottavat katsojat mukaan itse teoksen tekemiseen.

Yhteisöllinen tai osallistava taide syntyy yhteistyössä taiteilijan ja projektiin mukaan tulevien ihmisten kanssa. Taiteilija asettaa alkuehdot ja virittää tilanteen; teoksen syntymiseen ja muotoutumiseen osallistuvat monet ihmiset, eikä lopputulos ole tiedossa etukäteen. Toisinaan on myös perusteltua kyseenalaistaa, mikä kokonaisuudessa on varsinainen taideteos: tekemisen prosessi vai siitä syntyvä lopputulos. Usein prosessi on vähintään yhtä oleellinen kuin jäljelle jäävä fyysinen teos.

Tämän tyyppinen taide muuttaa huomattavasti perinteisiä taiteilijan ja katsojan rooleja. Taiteilija antaa pois osan vallastaan päättää teoksesta. Katsoja puolestaan saa tilaisuuden osallistua luovaan prosessiin. Osallistumalla tekemiseen katsoja osallistuu samalla yhteisöön, joka muodostuu projektin ympärille.

Sosiologisessa mielessä yhteisö minimissään syntyy kun kaksi ihmistä kohtaa ja toimii yhdessä. Yhteiskuntateoreetikoiden mukaan nykyajan yhteisöt eivät perustu samoille piirteille kuin ennen; nyky-yhteisöt eivät välttämättä liity paikkaan, ideologiaan tai syntyperään, vaan esimerkiksi ”urbaaneiksi

heimoiksi” kutsutut yhteisöt voivat muodostua yhdistävän musiikki- tai muotimaun ympärille.

Osallistavat taideteokset voivat synnyttää väliaikaisia yhteisöjä. Satunnaisten yhteisöjen syntyminen merkitsee jonkinlaista itseorganisoitumista; ihmiset joutuvat neuvottelemaan omaa rooliaan ja tilaansa koskevia rajoja ja mahdollisuuksia. Toisaalta tilanne tuottaa oivalluksia ja synnyttää uusia yhteyksiä. Osallistumalla tällaiseen taideteokseen saa kokemuksen taiteesta toimintatapana, joka avaa arkipäivän totunnaisuuksia toisin tekemiseen ja näkemiseen.

Tutustu Antony Gormleyn teoksiin *Field*, *Domain Field* ja *Waste Man*.

Rinnastus: Joseph Beuysin mukaan luovuus ei ole taiteilijoiden yksinoikeus vaan jokainen ihminen on luova. Beuysin kuuluisa lause ”Jokainen ihminen on taiteilija” tarkoittaa paitsi luovuutta yleensä, myös osallisuutta taiteeseen. Taide Beuysin laajennetun taidekäsityksen mukaan on yhteiskunnan rakentamista. Osallistumalla siihen – toteuttamalla luovaa potentiaaliaan, toimimalla kuin taiteilija – ihminen kehittää persoonallisuuttaan ja on mukana antamassa yhteiskunnalle uutta muotoa: Ihminen on osa sosiaalista veistosta.

Katso netistä videoita Tellervo Kalleisen ja Oliver Kochta-Kalleisen toteuttamista Valituskuoroista.

Pohdittavaa ja tehtävää: Millaisia yhteisöjä näet ympärilläsi? Mihin ne perustuvat, mikä ihmisiä yhdistää? Mihin yhteisöihin itse katsot kuuluvasi?

ANTONY GORMLEY

Tietoja taiteilijasta IHME-tuotantojen sivuilta www.ihmeproductions.fi > Ihme-projekti 2009 tai Gormleyn omilta kotisivuilla www.antonygormley.com > Biography.